

BESLUT

2015-02-02

Dnr: 14/01724

SAKEN

Sommar i P1, 2014-07-21, program med Athena Farrokzhad; fråga om opartiskhet, saklighet, mediets genomslagskraft och otillbörligt gynnande

BESLUT

Programmet frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet eller bestämmelsen om radions särskilda genomslagskraft. Nämnden anser inte heller att det innebar ett otillbörligt gynnande av kommersiella intressen.

PROGRAMMET

Programmet var ett avsnitt av *Sommar i P1* där poeten Athena Farrokzhad var programvärd. I programmet varvades inslag där programvärden talade och läste upp dikter med musikinslag. Två musiker medverkade i studion och framförde samtliga musikinslag. Under programmet sa programvärden bland annat följande.

En av de som försvarade demonstrationen i Kärrtorp, det vill säga drev in fascisterna i skogen, är nu dömd för våldsamt upplopp. Fler kommer sannolikt att åtalas. Det påminner mig om vanmakten i att vara tonåring i Göteborg under EU-toppmötet 2001. När de poliser som sköt skarpt mot en flyende folkmassa gick fria samtidigt som demonstranterna dömdes till långa fängelsestraff. Båda de här händelserna är för mig omöjliga att tolka som någonting annat än ett tydligt budskap från statsapparaten om att vi är rättslösa. Att samhället inte kommer att skydda oss om vi slår tillbaka när våra liv är hotade, att vi är utelämnade till oss själva. Att delar av poliskåren med belagda sympatier för extremhögern inte är på vår sida vet vi redan. När mina vänner och jag försvarar oss beskrivs vi i media som lika goda kålsupare som nazisterna. Men vi har inte valt att slåss. Vi hade hellre velat skriva dikter och spela basket, odla våra trädgårdar eller åtminstone slippa vara otrygga när vi rör oss i det offentliga rummet. Få älska de vi vill, se ut som vi gör och tro på det vi tror på. Om det är omöjligt, om vår mänsklighet är under attack när vi står med barnvagnar på ett torg har vi inget annat val än att slå tillbaka. Jag är tacksam mot dem som med sina kroppar som insats försvarade demonstrationen i Kärrtorp, de som kämpar i Malmö, de som slogs för mig på 90-talet när jag var barn och inte kunde göra det själv, de som motar bort fascismen

var helst den visar sitt ansikte. Det är vår beslutsamhet att framhärda i detta otacksamma arbete som kommer att göra skillnad. Om jag kunde skulle jag, på samma sätt som Socialdemokraterna delade ut blommor till polisen efter EU-toppmötet, samla alla som organiserar sig på arbetsplatser, i bostadsområden och trossamfund, som säger "Inte en gata, inte en förort, inte en medial plattform åt fascisterna", och ge er världens alla rosor.

Därefter framförde musikerna låten "Beväpna er" där bland annat följande uttalanden förekom.

Ja jag, jag hatar hela borgerligheten. Ja jag, jag hatar hela kungahuset. Ja vi, vi ska beväpna oss. Ja vi, vi ska beväpna oss. Ja jag, jag svär ifrån mitt hjärta att vi från förorterna ska beväpna oss. [---]

Ja vi, vi ska beväpna oss. Ja vi, vi ska beväpna oss. För de tål lite bly i nackarna. Ja, de tål lite bly i nackarna.

Senare sades bland annat följande av programvärden.

Människor som kämpar mot rasism får ofta höra att SD trots allt är ett riksdagsparti och att vi därför måste respektera deras politik. Men kampen mot rasister och fascister är viktigare än någonsin när de sitter i parlament och kan begagna sig av de demokratiska friheter de vill underminera. Det borde vi ha lärt oss efter andra världskriget. När högerextremismen normaliseras i det politiska samtalet förskjuts hela kartan vilket ger större spelrum åt dess våldsamma hjälptrupper i Svenskarnas parti och Svenska motståndsrörelsen. De som vill ge Sverigedemokraterna utrymme i debatten är inte de som får betala priset – det är mina vänner och jag. [---]

Programvärden talade om fascism och att den rasistiska ideologin är intimt förknippad med den europeiska civilisationens koloniala historia. Senare sa hon bland annat följande.

Mina föräldrar flyttade hit i mitten på 80-talet på flykt undan repressionen efter den iranska revolutionen. Jag har fortfarande kvar de vykort som min pappa skickade till mig i Teheran när jag var barn och han tvingats lämna landet efter många år som politisk fånge. Kort därefter kom mamma och jag hit med uppehållstillstånden redan utfärdade. I dag hade det varit betydligt svårare. Pappa hade troligen inte fått stanna trots att han hade fängslats på nytt om han hade återvänt. Han hade förmodligen inte ens lyckats ta sig hit. Frontex, EU:s gränssamarbete som leder till att flyktningbåtar förliser i Medelhavet med den svenska kustbevakningens inblandning, hade gjort allt för att hindra honom. Migrationspolitiken är vår tids största europeiska katastrof. Därför kräver den också mer än någonting annat vår solidaritet. Om du har ett rum som står tomt kan du erbjuda det till en papperslös, om du har juridiska eller medicinska kunskaper kan du engagera dig i organisationer som tillhandahåller rättshjälp och vård till de som lever här utan att omfattas av dina rättigheter. Om du har pengar kan du sätta in dem till nätverket Ingen människa är illegal, som arbetar med att praktiskt stödja dem som tvingats gå under jorden. Om du är svensk medborgare kan du gifta dig med någon som behöver asyl i Sverige. Du kan göra det som står i din makt för att bidra till upplösandet av nationalstaten. Den konstruktion som ligger till grund för katastrofen. [---]

På andra sidan Sinaihalvön, i Gaza, bor min vän och poeten Somaya el Sousi tillsammans med nästan två miljoner människor i världens största utomhusfängelse. Där, liksom på Västbanken och i Jerusalem, lever befolkningen under ockupation. 1948 fördrevs hundratusentals från sina hem, bland annat till flyktingläger i Libanon

och Syrien där många fortfarande lever, om inte inbördeskrigen återigen tvingat dem på flykt. Illegala bosättningar, check-points, apartheidlagar och etnisk rensning har sedan grundandet varit en fundamental del av staten Israels politik. Mot en av världens största vapenmakter står en palestinsk befolkning med stenar och raketer. Nu faller bomberna över Gaza igen. Somaya skriver: "De där skräckfilmerna skulle lära sig en riktig läxa om de levde ditt liv för en dag. Regissörerna skulle förkasta sina förlegade idéer och bönfälla dig uppriktigt och ömt om att få filma en enda av dina dagar." Den svenske poeten Lars Mikael Raattamaa svarar: "Och solen börjar så smått att värma, Israel – mördare, och en del laddar sina batterier till kameran, Israel – mördare, och en del lägger fötterna på bordet, Israel – mördare, jag är trött på den leken." [---]

Programvärden talade även om att vara kvinna. I samband med detta sades bland annat följande.

Ibland undrar jag varför vi inte strejkar eller bildar statsgerillor. Speciellt varje gång ännu en våldtäktsman går fri eftersom våra kroppar fortfarande inte tillhör oss. Det är någonting som understöds av otaliga berättelser i kulturen där våld mot kvinnor är ett bärande element i spänning och romantik. Det svenska poesikollektivet Censur skriver: "Om litteraturvetenskapen vore en brottmålsdomstol skulle alla Odysseus' gudar dömas för våldtäkt. Eller nej, de skulle inte dömas. Åtalet skulle läggas ner." [---]

Senare talade programvärden om sin syn på det svenska samhället.

Det välfärdssamhälle som under 1900-talet kännetecknade Sverige, det vill säga en stark offentlig sektor som skulle garantera att arbetarklassen fick sina behov tillgodosedda och inte revolterade, är sedan länge död och begravnen. Efter snart åtta år med den borgerliga alliansregeringen är Sverige ett av de länder med snabbast växande klassklyftor i världen. Våra gemensamma tillgångar, det vill säga utbildningssystemet, värden och bostäderna, har hamnat i händerna på privata vinstintressen. En process som Socialdemokraterna inledde. Inte bara kreditmarknaden utan också den statliga infrastrukturen har avreglerats med allt sämre transport och kommunikation som konsekvens. Bemanningsföretag, otrygga anställningar och nermonterad a-kassa har urholkat de rättigheter 1900-talets arbetarrörelse betalade ett högt pris för. Samtidigt genomförs en ny typ av reformer till förmån för en annan samhällsgrupp. 2011 fick den rikaste åttondelen i Sverige fem miljarder kronor i rotavdrag för att bygga om hemma. Pengar som hade kunnat gå till nyanlända flyktingar och utförsäkrade. I ett ekonomiskt system som är utformat så att priset för den låga inflationen är hög arbetslöshet spelar det ingen roll hur ofta du träffar din jobbcoach. När värden har privatiserats kommer de 500 kronor extra i plånboken som skattesänkningarna har gett dig inte att räcka till en sjukförsäkring. När bostadsbubblan spricker är ditt behov av tak över huvudet underordnat bankernas vilja att fortsätta gå med vinst. När du lägger undan pengar till pensionen blir du ofrivillig aktiesparare i företag med investeringar i krigsindustrin. När du går till vårdcentralen träffar du personal som måste prestera hög patientomsättning lika mycket som rätt behandling. När omorganisering äger rum på din skola är det inte för att förbättra din arbetssituation, oavsett om du är lärare eller elev, utan för att hålla utgifterna nere.

Vi får ofta höra att vår sociala ställning är avhängig våra ansträngningar. Men i själva verket är den starkaste faktorn som avgör inkomst och utbildningsnivå våra föräldrars klassbakgrund. Lösningen är inte att återgå till ett system där staten genom en stark offentlig sektor åter distribuerar en del av de rikedomar som arbetsköparna stjälar ifrån oss så att vi inte ska revoltera. Det är att själva ta makten över de medel med vilka vi producerar rikedomarna och skapa ett samhälle där pengar är i människors tjänst i stället för tvärtom. Eller, ännu hellre med den svenska poeten Linn Hanséns ord: "Ingen tar betalt. Det är inte historia, det är historiens slut." [---]

Problemet med kortsiktiga lösningar blir aldrig så tydlig som i fallet med arbetslösheten. Politiker från höger till vänster pratar om rätten till heltid och full sysselsättning men arbetslinjen gör oss alla sjuka. Den som är arbetslös hänvisas till tvångsåtgärder i stil med fas 3 när a-kassedagarna tar slut och telefonen inte ringer trots otaliga jobbansökningar. Den som jobbar sliter i stället för att stoppa pengar i någon annans ficka och tvingas acceptera försämringsringar för att inte hamna i samma situation. Varje dag försöker vi förgäves få ihop lönearbete med att ta hand om hem och familj. 80 procent av alla som sjukskrivs för utbrändhet är kvinnor. Det är vi som betalar för ett rationaliserat samhälle med vår hälsa. Vi sliter ut oss och längtar efter semester eller helg. Men det är inte måndagar som är problemet. Eller, med den amerikanske poeten Rod Smiths ord: "Vi arbetar för hårt. Vi är för trötta för att bli förälskade, därför måste vi störta regeringen. Vi arbetar för hårt. Vi är för trötta för att störta regeringen, därför måste vi bli förälskade." [---]

Vi lever i en tid när det heter att människor befinner sig i utanförskap som om det vore en egenskap och inte någonting de försätts i. Såväl det nya som det gamla arbetarpartiets politik gör arbetarklassen allt fattigare. Övervakning saluförs med trygghetsretorik, börskrascher beskrivs som naturfenomen. Utvecklingen får bara vara så hållbar att den inte hotar kapitalets tillväxt och rasism blir till främlingsfientlighet som blir till invandringskritik. Språket är ett medium med vilket verkligheten skapas. Vad saker kallas får konsekvenser för vilkas behov som styr hur samhället utformas. Eller, med den svenska poeten Jenny Wrangborgs ord: "Stockholm. Här är vårdcentralerna riskkapitalbolag skrivna i skatteparadis. Valfrihet är likriktning, effektivitet, nedskärningar. Här har femåringarna på förskolan lärt sig prata tvärtomspråket och vi verkar ha glömt att "jag pratar inte tvärtomspråket" betyder att man gör just det." Jag tror inte att poeter kan förändra världen men jag tror att dikten är ett medium för att undersöka dessa ideologiska förskjutningar och vem som får betala priset för dem. Eftersom härskarens verktyg med Audre Lores ord "aldrig kan riva härskarens hus", kan vi inte bara anamma retoriska figurer och fylla dem med eget innehåll. Vi kan till exempel inte bemöta talet om hur mycket invandrarna kostar med att vi faktiskt bidrar med kebab och klirr i statskassan. I stället måste vi avfärda resonemanget och påminna om att människors existensberättigande inte kan mätas i termer av vad de bidrar med. Eller, med den svenska poeten Mara Lees ord: "Vi måste vägra svara när idiotin kallar och i stället formulera nya frågor."

De övriga musikinslag som framfördes under programmet var bland annat låtarna "9 to 5", "Man down" och "They don't care about us".

ANMÄLNINGARNA

Programmet har anmälts av flera personer som huvudsakligen anser att programmet var partiskt och uppmanade till lagbrott. Anmälarna anför sammanfattningsvis följande.

- Programmet var ett propagandaprogram för våldsaktivism och politiskt vinklat till förmån för vänstern.
- Låten "Beväpna er" som spelades romantiserar våld och uppmanar till att skjuta kungligheter och borgare.
- Programvärden gjorde uttalanden som strider mot demokratiska värderingar samt uttryckte hat och rasism mot svenskar och Sverige.
- Programvärden representerade en politisk position långt åt vänster på den politiska skalan, det hade varit omöjligt att framföra motsatta åsikter

lika långt åt höger på skalan.

- Genom att förespråka att svenska medborgare ska gifta sig med flyktingar för att ge dem asyl samt att störta den samhällsordning som råder uppmanade programvärden till lagbrott.
- Programvärden smutskastade bland annat Sverigedemokraterna, svenska kustbevakningen och Israel i programmet.
- I programmet gjordes flera uttalanden som uttryckte hets mot folkgrupp, bland annat mot israeler.
- Programvärden gjorde ett antal osakliga uttalanden.
- Programmet utgjorde ett otillbörligt gynnande av två medverkande musiker som spelade musiken.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Radio (SR) anför följande.

SR har sänt programserien *Sommar* sedan år 1959. Programmet bygger på att personer med olika bakgrund, karriärer och livserfarenheter bjuds in för att skapa sina egna program. När redaktionen varje år väljer ut vilka som ska vara de 58 sommarvärdarna försöker man åstadkomma en så varierad grupp som möjligt. Dessa ska spegla och representera dagens multikulturella samhälle, det vill säga Sverige som det ser ut i dag. Det är värden själv som skriver manus och denna har stor frihet när det gäller programmets innehåll och utformning. På så sätt får redaktionen fram de starka berättelserna som gör *Sommar i P1* så älskat. Programmet är ett av SR:s mest omtalade program där sommarpratarnas yttrandefrihet är väl känd bland lyssnarna.

Athena Farrokhzad är en intressant och Augustprismominerad poet och dramatiker ur den yngre generationen, och hon bär på en spännande historia. Hon bjöds in för att delge lyssnarna sin personliga berättelse och hur hon använt sig av sina erfarenheter i sitt konstnärskap.

Programmet går framför allt att beskriva på två sätt.

Dels var det en sinnrikt flätad berättelse om poesin, jaget och världen, om hur poesin behövs för att se världen på andra sätt, och om konstens svårigheter och möjligheter i en konfliktfylld värld. Poeten Athena Farrokhzad "samtalade" med andra poeter och använde sig av deras lyrik för att driva programmet framåt. Omtagningen och greppet att läsa samtiden via de andra författarnas verk och vice versa är flitigt använda stilgrepp i programmet. Därigenom blir det rikt på bilder, som precis som poesi inte bör läsas alltför bokstavligt.

Dels var programmet en stark, personlig appell mot rasismen. Athena Farrokhzad hämtade erfarenheter och situationer direkt ur den egna livsberättelsen, och fogade samman dem med andra berättelser om rasism och förtryck.

Därtill hade programmet en udd riktad mot flera slags etablissemang, både åt höger och vänster, men med en tydlig vänstersyn på samhället och världen. Det har i *Sommar i P1* alltid funnits olika röster, såväl de som står till höger som till vänster på samhällsskalan.

En stor del av anmälarna reagerar på Athena Farrokhzads val att spela Ebba Gröns punkklassiker ”Beväpna er”. En låttext kan uppfattas som starkt subjektiv, partisk eller långt ifrån god ton eller smak. I såväl nu- som dåtid har det spelats låtar som av olika grupper i samhället uppfattas som stötande, men SR har alltid värnat den konstnärliga friheten i musiken. En låttext är ett konstnärligt, fiktivt verk och just ”Beväpna er” är en välkänd del av det svenska kulturarvet. Dess text som slår mot 70-talets Sverige är ständigt aktuell och kan därmed även ge en bild av dagens frustration över olika slags förtryck. Vid sidan av texten i låten ”Beväpna er” fanns i programmet inte något annat än bildliga beskrivningar av att den som blir angripen också får försvara sig och ”slå tillbaka”.

Några anmälare har även uppfattat Athena Farrokhzads uppmaning att gifta sig med asylbehövande som en uppmaning till brott. Varken programtextens intention eller bokstav är emellertid sådan. Sommarvärden räknade upp ett flertal saker man kan göra för att hjälpa behovande flyktingar, som att bistå med juridiska eller medicinska kunskaper, skänka pengar eller gifta sig med någon som behöver asyl; förutsättningarna för ett sådant giftermål behöver inte vara annorlunda än för andra. SR vill också framhålla att Justitiekanslern valt att inte inleda förundersökning i ärendet.

Några anmälare tolkade sommarpratet som en önskan om att störta de styrande, eller i förlängningen som en protest mot demokratin i sig. Dessa tolkningar kan ha uppkommit utifrån en del av de uttalanden som Athena Farrokhzad gjort i intervjuer efter att programmet sänts. I själva radioprogrammet fanns dock inget stöd för en sådan radikal tolkning av sommarvärdens uttalanden. Hon målade vid några tillfällen med poesins hjälp upp en bild av en annan möjlig värld eller ordning, vilket snarare är en del av demokratin än ett motstånd mot den.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (14 § i sändningstillståndet). Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande.

SR ska ta hänsyn till radions särskilda genomslagskraft när det gäller programmens ämnen och utformning samt tiden för sändning av programmen (17 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen innebär enligt granskningsnämndens praxis bland annat att programföretaget måste visa varsamhet när det gäller program eller inslag som kan uppfattas uppmäna till brott eller som innebär ett förhålligande av brott och brottslingar. Bestämmelsen innebär också att programföretaget inte får sända program eller inslag som är uppenbart kränkande mot något av könen, mot människor med viss hudfärg, nationalitet, religion eller sexuell läggning eller mot människor med olika former av funktionsnedsättningar eller sjukdomar.

Ett program som inte är reklam får inte på ett otillbörligt sätt gynna kommersiella intressen. Det får inte uppmuntra till inköp eller hyra av varor eller tjänster eller innehålla andra säljfrämjande inslag, eller framhäva en vara eller tjänst på ett otillbörligt sätt (14 kap. 2 § radio- och tv-lagen). Ett gynnande av ett kommersiellt intresse är otillbörligt om det inte kan motiveras av något informations- eller underhållningsintresse.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden tillämpar bestämmelserna i radio- och tv-lagen och i programföretagens sändningstillstånd. Det ingår inte i nämndens uppgift att pröva frågor om hets mot folkgrupp. Anmälarnas kritik lämnas därför utan åtgärd i detta avseende.

Nämnden konstaterar inledningsvis att programformen som råder i *Sommar i P1* får antas vara väl känd för lyssnarna samt att det ska råda en vidsträckt yttrandefrihet i radion. Vidare konstaterar nämnden att Athena Farrokhzad var en så kallad tillfälligt medverkande programvärd som gav uttryck för sina egna politiska och samhällskritiska åsikter. Mot den bakgrunden anser nämnden att hennes uttalanden och de låtar som framfördes inte medför att programmet strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Av nämndens praxis följer att varje uttalande eller annat inslag som kan uppfattas som kränkande eller stötande inte strider mot sändningstillståndet. Sådana uttalanden är otillåtna endast om det är uppenbart att de passerar gränsen för vad som kan accepteras. Nämnden anser inte att programvärdens uttalanden var av sådan karaktär. Nämnden kan inte heller finna att programvärdens uttalanden innehöll någon tydlig uppmaning till brott eller något förhålligande av brott. Vidare har granskningsnämnden förståelse för att lyssnare funnit texten i låten "Beväpna er" stötande. Mot bakgrund av den aktuella programformen och att det ska råda en vidsträckt yttrandefrihet i radion anser nämnden att varken framförandet av låten eller programvärdens uttalanden i övrigt medför att programmet strider mot bestämmelsen om radions särskilda genomslagskraft.

Nämnden kan inte heller finna att programmet strider mot bestämmelsen om otillbörligt gynnande eller att vad anmälarna i övrigt anfört medför att programmet strider mot de villkor som gäller för SR:s sändningar.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, Ingrid Carlberg (skiljaktig), Maria Edström, Leif Hedman, Jan Holmberg, Kristina Ståhl och Nedjma Chaouche Liljedahl efter föredragning av Nathalie Eriksson.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Nathalie Eriksson

SKILJAKTIG MENING

Ledamoten Ingrid Carlberg var skiljaktig och anser att andra stycket i bedömningen borde ha följande lydelse.

Sommarvärdarna är att betrakta som tillfälliga medverkande, för vilka kraven på opartiskhet och saklighet kan ställas lägre. Det ska vidare råda en vidsträckt yttrandefrihet i radion. Men med den fria programformen följer samtidigt ett ansvar. I det aktuella programmet utnyttjade sommarvärden programtiden till att propagera för våldsaktivism och till flera andra provokationer mot kravet på opartiskhet i sändningstillståndet. Programmet uppvisade därför brister i förhållande till bestämmelsen. Samtidigt är programformen, där tillfälliga medverkande ges utrymme att framföra personliga berättelser och åsikter, väl känd av publiken. Bristerna medför därför inte att programmet strider mot bestämmelsen om opartiskhet i sändningstillståndet.